

CZĘŚĆ V

ARTYKUŁY DYSKUSYJNE

Nowoczesne Systemy Zarządzania

O PRZYDATNOŚCI FRANCUSKICH INSPIRACJI W TEORII WSPÓŁCZESNEGO ZARZĄDZANIA

WIESŁAW GONCIARSKI
WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA
WYDZIAŁ CYBERNETYKI

Wstęp

Zarządzanie to obszar wiedzy zdominowany przez badania naukowe i literaturę amerykańską. Nie dzieje się to bez powodu, gdyż właśnie po drugiej stronie Atlantyku, w Stanach Zjednoczonych, zarządzanie powstało w swojej naukowej postaci. Tam też prowadzi się najwięcej szeroko zakrojonych badań z zakresu zarządzania, tam są najsilniejsze i najbardziej cenione na świecie uniwersytety, tam pojawiają się coraz nowsze idee dotyczące różnych wymiarów życia gospodarczego i społecznego, w tym zarządzania. Wreszcie to właśnie w Stanach Zjednoczonych funkcjonuje najwięcej silnych instytucji zajmujących się konsultingiem menedżerskim, które także prowadzą różnego rodzaju badania z zakresu szeroko rozumianych nauk ekonomicznych i, od pewnego czasu, nie tylko uczestniczą, lecz także nadają swoisty ton dyskusji o współczesnym zarządzaniu.

Nie można też zapominać, że gospodarka amerykańska ciągle jest najpotężniejszą siłą globalnego układu gospodarczego, co jest pośrednim dowodem, że przedsiębiorstwa w Stanach Zjednoczonych są odpowiednio zarządzane. To wszystko oczywiście nie oznacza, że jest to gospodarka idealna, a modele zarządzania stosowane w przedsiębiorstwach (czy szerzej: organizacjach) są tak dobre, że należy je bezrefleksyjnie kopiować na całym świecie. Tak w gospodarce amerykańskiej, jak i podmiotach gospodarczych tam ulokowanych, dostrzec można wiele słabości, a nie brakuje też przykładów wręcz patologicznych. Idealną wręcz egzemplifikacją słabości tej gospodarki są przyczyny i konsekwencje ogólnoświatowego kryzysu, który rozpoczął się w 2007 roku i był wywołany przez instytucje finansowe Stanów Zjednoczonych. Ale, nie rozwijając tego problemu, jednocześnie warto zauważyć, że to właśnie ta gospodarka, a zwłaszcza charakterystyczna dla niej przedsiębiorczość, innowacyjność i zdolność do odnowy sprawiły, że dość szybko przedsiębiorstwa amerykańskie wyszły z zapaści, którą w dużej mierze same wykreowały.

Celem tego artykułu jest polemika z niekiedy wyrażanymi stanowiskami, że wszystko, co wartościowe w zarządzaniu, można znaleźć po drugiej stronie Atlantyku, czy bardziej precyzyjnie w literaturze angielskojęzycznej. Celem uzupełniającym jest wskazanie na potencjał francuskiej myśli z zakresu zarządzania, zwłaszcza w zakresie metodologii oraz nowych koncepcji zarządzania. Kontekstem prezentacji tej problematyki jest ocena polskiego rynku profesjonalnej książki z zakresu metodologii zarządzania.

1. Przydatność wielonarodowego spojrzenia na zarządzanie

Korzystanie z amerykańskich źródeł i inspiracji teoretycznych czy też rozwiązań praktycznych uznać należy za w pełni uzasadnione. Jednak w dzisiejszym zglobalizowanym świecie nie można w jakiegokolwiek sferze czy to nauki, czy działalności społecznej uwzględniać tylko jednego punktu widzenia i bezrefleksyjnie aprobować wszystkiego, co pochodzi z tego, skądinąd ważnego, ale też odległego obszaru. Jeśli globalizację potraktujemy poważnie, a nie tylko jak abstrakcyjne hasło, to z tego powinny wypływać stosowne wnioski zarówno dla sposobu uprawiania nauki, jak i dla rozwiązań stosowanych w praktyce zarządzania. Gospodarka amerykańska to ważny element światowego globalnego układu, ale przecież takie kraje jak Japonia, Australia, Szwecja, Norwegia czy ogólnie Unia Europejska także mogą wnieść swój interesujący wkład w rozwój teorii i praktyki zarządzania czy poszczególnych jego subdyscyplin.

Istotnym kontekstem tej problematyki jest także to, że rozważamy ją w Polsce, kraju o średniej wielkości, który jest członkiem Unii Europejskiej. W tej sytuacji ograniczanie się do amerykańskiego spojrzenia na gospodarkę i zarządzanie nie może satysfakcjonować. Ani polskiej gospodarki, ani polskich firm nie można porównywać kapitałami, wielkością, skalą działania, marką, czy nawet historią do gospodarki i przedsiębiorstw amerykańskich. Sam fakt, że Stany Zjednoczone i Polska należą do tzw. cywilizacji zachodniej, także nie może prowadzić do wniosku, że wszystkie inspiracje pochodzące z amerykańskiego rynku są uzasadnione, a przede wszystkim, że powinny być jedyne. Dzisiejsze zarządzanie – zarówno na poziomie teorii, jak i praktyki – musi bowiem sięgać do rozwiązań i inspiracji pochodzących z różnych innych obszarów, chociażby takich jak Japonia, Chiny, Izrael czy Brazylia.

Z polskiej perspektywy niezwykle przydatne mogą być rozwiązania stosowane w różnych gospodarkach europejskich. Tymczasem w teorii zarządzania i w odniesieniach praktycznych brakuje w szczególności inspiracji pochodzących z gospodarki niemieckiej, która jest potęgą w Unii Europejskiej i tak dobrze poradziła sobie z ostatnim kryzysem. Generalnie na rynku profesjonalnej literatury z zakresu zarządzania „rodzynkami” są publikacje o rodowodzie niemieckim, skandynawskim, szwajcarskim czy francuskim. Tymczasem nawet ze statystycznego punktu widzenia trudno byłoby przyjąć, że w tych krajach nic wartościowego nie powstaje. Wręcz przeciwnie, możemy być pewni, że można tam znaleźć wiele ciekawych pozycji,

koncepcji i praktycznych rozwiązań, które jednak nie są udostępniane polskim czytelnikom (w tym studentom, menedżerom czy przedsiębiorcom) poprzez tłumaczenia. To niewątpliwie zuboża dyskusję o zarządzaniu, prowadzoną głównie w angielskojęzycznych publikacjach, w których europejscy autorzy są zdecydowanie niedowartościowani.

Przykładem obszaru, z którego wiele moglibyśmy w Polsce czerpać, jest francuski rynek badań, idei, a w konsekwencji publikacji. Francuskojęzyczna literatura z zakresu zarządzania nie musi pochodzić tylko i wyłącznie z terytorium Francji, gdyż tym językiem władają także inne społeczności, wśród których na szczególną uwagę zasługują, z punktu widzenia potencjalnego wkładu do teorii i praktyki współczesnego zarządzania: Szwajcaria, Belgia i Kanada. W dalszej części tego artykułu uwagi o potencjale literatury francuskojęzycznej w teorii zarządzania dotyczyć będą jednak tylko Francji.

Możliwości oferowane przez francuską myśl dotyczącą zarządzania są niezwykle bogate, a ich prazródła wywodzić można od takich postaci jak: Henri Louis le Châtelier (Martyniak, 1989, s. 22-30) czy Henri Fayol (Barabel, Meier, 2010, s. 13-16), których wkład w proces tworzenia klasycznej teorii zarządzania jest niezaprzeczalny i dość powszechnie doceniany. Nie możemy jednak tego powiedzieć o współczesnych przedstawicielach francuskiej myśli o zarządzaniu, których dorobek znany jest najczęściej wyłącznie na rynku narodowym. Przyczyn tego zjawiska jest wiele, ale można postawić hipotezę, że najlepszy nawet pomysł, jeśli nie jest przedstawiony w języku angielskim, ma małą szansę na dostrzeżenie na świecie, a tak mało jest tłumaczeń z języków obcych (w tym języka francuskiego) na język angielski.

Egzemplifikacją tej sytuacji jest dyskusja, która od kilku lat jest prowadzona w obszarze nauk o zarządzaniu, dotycząca nowych paradygmatów zarządzania. Toczy się ona w różnych formach, a jednym z jej nurtów jest rozwój koncepcji tzw. Zarządzania 2.0. Twórcą tego pojęcia jest G. Hamel, który w książce *The Future of Management* (polski tytuł: *Zarządzanie jutra*) (Hamel, Breen, 2008), później wydanej monografii pt. *What Matters Now: How to Win in a World of Relentless Change, Ferocious Competition and Unstoppable Innovation* (Hamel, 2012)¹ oraz licznych artykułach przedstawia wizję nowych rozwiązań zarządzania prowadzonego w drugiej i następnych dekadach XXI wieku. Do teorii konstruowanej przez G. Hamela nawiązują liczni autorzy na całym świecie, ale sam pomysł numerowania nowych zjawisk z zakresu zarządzania zyskał szczególną popularność we Francji. Jako przykładowe można wymienić następujące prace: *Vers l'économie 2.0* (Jarrosson, 2009), *Organisation 2.0* (Dugage, 2008), *Marketing 2.0* (Laurent, 2008), *Processus et Entreprise 2.0* (Caseau, 2011) czy *Management 2.0* (Ollivier, 2012). Niestety w literaturze angielskojęzycznej trudno znaleźć ślady odwołań do tych niezwykle

¹ G. Hamel, *What Matters Now: How to Win in a World of Relentless Change, Ferocious Competition and Unstoppable Innovation*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 2012, praca nieprzetłumaczona jeszcze na język polski, ale jest już dostępna w języku francuskim: G. Hamel, *Ce qui compte vraiment*, Grupe Eyrolles, Paris 2012.

interesujących i wartościowych opracowań. Jak dotąd żadna z tych monografii nie została przetłumaczona na język angielski, co oznacza stratę dla rozwoju teorii zarządzania.

Tymczasem francuska myśl dotycząca zarządzania dysponuje dużymi możliwościami, które jednak nie są w pełni wykorzystywane i to zarówno w odniesieniu do teorii zarządzania, jak i w inspirowaniu się rozwiązaniami praktycznymi. Banalny przegląd oferty, który można zrobić w jakiejś ekonomicznej księgarni w Paryżu, czy też wizyta na stronach internetowych np. takich wydawnictw jak Dunod (dunod.com, 30.08.2013), Pearson (pearson.fr, 31.08.2013), Groupe Eyrolles (editions-eyrolles.com, 04.09.2013 r.), Afnor (boutique.afnor.org, 05.09.2013) czy M21 (m21editions.com, 05.09.2013) uzmysławia ogromne zróżnicowanie sposobów prezentowania problematyki zarządzania. Nie widać tego jednak w tłumaczeniach na język angielski czy np. język polski. A przecież zwłaszcza w stosunku do polskiej oferty profesjonalnych publikacji z zakresu zarządzania różnica jest widoczna i to zarówno pod względem liczby wydawanych pozycji, jak i niezwyklej różnorodności form prezentowania problematyki zarządzania. Należy przy tym zaznaczyć, że oprócz publikacji rodzimych, czyli francuskich autorów, na tamtym rynku książki niezwykle bogata jest także oferta tłumaczeń, zwłaszcza z języka angielskiego.

2. Metodologia zarządzania w rodzimych opracowaniach

W Polsce bardzo brakuje publikacji podejmujących problematykę teorii zarządzania z punktu widzenia epistemologicznego i metodologicznego. Myślę, że nie mogą w pełni satysfakcjonować nieliczne publikacje z tego zakresu, nawet gdy są wartościowe w sensie poznawczym. Po prostu wyraźnie odczuwany jest brak dyskusji o metodologii czy paradygmatach współczesnego zarządzania. Pojedyncze pozycje nie mogą wyczerpywać oczekiwań wynikających z przekształceń warunków, w jakich prowadzone jest obecnie zarządzanie, i możliwości, jakimi dziś dysponują teoretycy i praktycy w zakresie np. zbierania i przetwarzania danych. W dobie globalizacji i Internetu, w sytuacji, gdy dysponujemy technologią *Big Data*, nie można bezrefleksyjnie stosować metod badawczych, które były odpowiednie w czasach tzw. gospodarki przemysłowej, a dzisiaj nie oddają skomplikowanych układów relacji. Dla przykładu analiza funkcjonowania globalnych układów sieciowych, które często przybierają postać układów wirtualnych, wymaga całkiem nowego podejścia do ich opisu niż analiza tradycyjnych organizacji, które można było precyzyjnie zidentyfikować od strony kapitałowej, terytorialnej czy składu osobowego. Myślę także, że nadchodzi czas, by wypowiedzi naukowców zajmujących się zarządzaniem częściej niż dotychczas przenosiły się z poziomu spekulatywnego, opartego na trudno weryfikowanych hipotezach, na poziom refleksji teoretycznej, której podstawą są szeroko zakrojone badania empiryczne wykorzystujące technologię *Big Data* czy też niedoceniane w zarządzaniu metaanalizy. Przy czym, by uniknąć niejasności, nie chodzi o to, by odrzucić dotychczasowe założenia epistemologiczne i stosowane

metody badań, lecz by je zweryfikować, dostosować do nowych warunków, wypełnić nową treścią i uzupełnić o nowe podejścia.

W ostatnich latach ukazało się w Polsce kilka wartościowych pozycji, w których autorzy zajęli się podstawami epistemologicznymi i metodologicznymi nauk o zarządzaniu. Do tego zestawu książek można zaliczyć pracę zbiorową pod redakcją W. Kowalczewskiego pt. *Współczesne paradygmaty nauk o zarządzaniu* (Kowalczewski, 2008). W szczególności redaktor naukowy tej monografii w rozdziale pierwszym przedstawił wybrane aspekty metodologii zarządzania, w tym podstawy filozoficzne, przesłanki kształtowania nowych paradygmatów oraz znaczenie etyki w zarządzaniu. Problematykę tę rozwinął w pewnych aspektach T. Oleksyn, w rozdziale 2 zatytułowanym *Granice zarządzania*, a poświęconym m.in. wyjaśnieniu klasycznego rozumienia zarządzania i jego ograniczeniom, interdyscyplinarności zarządzania oraz odpowiedzi na pytanie: czy wszystko jest zarządzaniem.

Niezwykle wartościową i przydatną pracą jest także monografia, której redaktorami naukowymi są S. Lachiewicz i B. Nogalski, zatytułowana: *Osiągnięcia i perspektywy nauk o zarządzaniu* (Lachiewicz, Nogalski, 2010). Podjęto w niej wiele różnorodnych problemów dotyczących metodologii i przekształceń współczesnego zarządzania. Zainteresowani tą problematyką znajdą na przykład w pierwszej części pracy wypowiedzi dotyczące metodologii, np. rozdział E. Masłyk-Musiał o badawczych wyzwaniach w naukach o zarządzaniu czy rozdział M. Lisińskiego o modelu formułowania współczesnych koncepcji zarządzania. Natomiast w drugiej części monografii, składającej się z piętnastu rozdziałów, przedstawione zostały problemy dotyczące rozwoju subdyscyplin nauki i praktyki zarządzania. Jako przykładowe można wskazać rozdziały: A. Poczowskiego poświęcony zarządzaniu zasobami ludzkimi w kontekście dotychczasowych doświadczeń i przyszłych wyzwań czy B. Nogalskiego i A. Szpitter, w którym omówiono wyzwania i realia badawcze z zakresu zarządzania wiedzą.

Problematyce metodologii zarządzania poświęcona jest praca zbiorowa pod red. W. Czakona zatytułowana *Podstawy metodologii badań w naukach o zarządzaniu* (Czakon, 2011). Liczna grupa kompetentnych autorów podjęła w niej próbę nowatorskiego spojrzenia na metodologię prowadzenia badań w zarządzaniu, która – jak stwierdza we wstępie redaktor naukowy – jest w rozkwicie, co „prowadzi do rozwiązań o coraz wyższym stopniu złożoności” (Czakon, 2011, s. 14). Szczególnie interesujące, z punktu widzenia wyzwań współczesnej nauki o zarządzaniu, są rozdziały: W. Czakona o zastosowaniu studiów przypadków w badaniach z zakresu zarządzania, E. Stańczyk-Hugiet podejmującej problem wykorzystania metod eksperymentalnych i symulacyjnych oraz S. Stańczyk poświęcony problematyce triangulacji. W tym nurcie prezentacyjnym warto odnotowania są także prace: *W poszukiwaniu nowych paradygmatów zarządzania* pod red. W.M. Grudzewskiego i I. Hejduk (Grudzewski, Hejduk, 2008), S. Sudoła pt. *Nauki o zarządzaniu* (Sudoł, 2012) czy M. Kostery pt. *Antropologia organizacji. Metodologia badań terenowych* (Kostera, 2010). Natomiast o nowych paradygmatach, ale w odniesieniu

bardziej do praktyki niż teorii zarządzania, wiele wartościowych rozważań można znaleźć w pracach zbiorowych *Sustainability w biznesie, czyli przedsiębiorstwo przyszłości* (Grudzewski et al., 2010) oraz *Przełomy w zarządzaniu. Kontekst strategiczny* (Dworzecki, Nogalski, 2011).

Rozważając problemy teoretyczne współczesnego zarządzania, na szczególną uwagę zasługuje jednak dzieło pt. *Epistemologia i metodologia zarządzania* (Sułkowski, 2012), w którym Ł. Sułkowski podjął udaną próbę kompleksowego i wieloaspektowego spojrzenia na problemy sygnalizowane w tytule. Monografia ta jest wartościowa także dlatego, że autor nie unika w niej nowych i trudnych do rozwiązania problemów. A formułowane oceny są nie tylko głęboko poprawne merytorycznie, lecz także odważne, a niekiedy nawet wręcz radykalne. Akceptacja tego typu postawy badawczej i prezentacyjnej wynika z tego, że zarządzanie znajduje się obecnie w przełomowym momencie rozwoju, który wymaga poszukiwania i proponowania innowacyjnych rozwiązań i odwagi rezygnowania z rozwiązań ugruntowanych w dotychczasowych teoriach. Oczywiście nie chodzi o to, by wszystko, co było do tej pory, odesłać do lamusa, lecz by zweryfikować przydatność i zastąpić rozwiązaniami adekwatnymi do nowych zjawisk, które są analizowane.

Jest sprawą oczywistą, że stosunkowo niewielka liczba pozycji poświęcona metodologicznym problemom nauki o zarządzaniu może być uzupełniana opracowaniami bardziej uniwersalnymi. Zainteresowanych zawsze można odsyłać do opracowań metodologicznych poświęconych naukom ekonomicznym. Jako przykładowe, ostatnio wydane pozycje, można wymienić monografię *Współczesna metodologia nauk ekonomicznych* (Adamkiewicz-Drwiło, 2008) oraz pracę zbiorową *Metodologia nauk ekonomicznych* (Kuciński, 2010). Najczęściej zainteresowani badaniami w zakresie nauk o zarządzaniu sięgają jednak po publikacje prezentujące metodologię nauk społecznych. Wśród wielu publikacji z tego zakresu na szczególną uwagę zasługują dwie monografie, będące tłumaczeniami z języka angielskiego: *Metody badawcze w naukach społecznych* (Frankfort-Nachmias, Nachmias, 2001) oraz *Badania społeczne w praktyce* (Babbie, 2003). Przy projektowaniu badań można także korzystać z opracowań poświęconych wybranym rodzajom badań, jakimi są np. badania jakościowe. W tej kategorii na polskim rynku książki można znaleźć kilka pozycji, a spośród wydanych niedawno na uwagę zasługują monografie: *Prowadzenie badań jakościowych* (Silverman, 2008), *Badania jakościowe. Metody i zastosowania* (Kaczmarek, 2013) oraz dwutomowa pozycja *Badania jakościowe* (Jemieliński, 2013). Z punktu widzenia nauk o zarządzaniu zwłaszcza ta ostatnia pozycja – przygotowana przez międzynarodowy zespół autorów – jest szczególnie interesująca, gdyż jej redaktorem naukowym jest profesor D. Jemieliński, specjalizujący się w problematyce zarządzania. W badaniach z zakresu zarządzania można także, w jakiejś mierze, wykorzystywać metodologię stosowaną w badaniach marketingowych, ale – co oczywiste – nie może być ona wykorzystana do badania wszystkich aspektów zarządzania, gdyż dotyczy ważnego, ale jednak wąskiego zakresu zagadnień, spośród tych, które są przedmiotem badań nauk o zarządzaniu.

Nie ulega wątpliwości, że we wskazanych powyżej opracowaniach można znaleźć wiedzę o podstawach badań naukowych prowadzonych w naukach społecznych, w tym także w zarządzaniu. Jednak specyfika nauk o zarządzaniu domaga się opracowań, które będą bardziej precyzyjnie ukierunkowane i w których podjęta zostanie dyskusja o paradygmatach, a zwłaszcza ich przekształceniach zachodzących współcześnie.

Zwłaszcza ta ostatnia kwestia nabiera szczególnego znaczenia. Problemów istotnych jest tu wiele, ale w tym miejscu ograniczę się do wskazania na takie okoliczności jak: (1) rozszerzenie obszarów tematycznych zarządzania, (2) zmiana charakteru przedmiotów i podmiotów będących w zainteresowaniu nauk o zarządzaniu, (3) istniejące obecnie możliwości prowadzenia badań z wykorzystaniem sieci, (4) konieczność prowadzenia badań na dużą skalę w związku z umiędzynarodowieniem współczesnego zarządzania, a także (5) możliwość sięgnięcia po nowe technologie oraz ogromne bazy danych (Big Data).

W tych nowych warunkach i z nowymi możliwościami badań w obszarze zarządzania nie można ograniczać się do rozwiązań wypracowanych w XX wieku, które w dużej mierze ukierunkowane były na przedsiębiorstwa przemysłowe działające w sferze biznesu. Obecnie, gdy większość organizacji to instytucje sektora usługowego, a duża ich część zajmuje się szeroko rozumianą działalnością *non profit*, należy zastanowić się nad nowym podejściem do ich badania. Jest to tym bardziej oczywiste, gdy zauważymy, że organizacje te bardzo się różnią od tradycyjnych przemysłowych, i to nie tylko ze względu na cel działań (profit kontra non profit), lecz także z punktu widzenia struktur organizacyjnych, charakteru zasobów, którymi dysponują (kapitał materialny kontra kapitał niematerialny) czy form zatrudnienia i współpracy z personelem.

3. Potencjał francuskiego dyskursu o metodologii zarządzania

Francuskie badania nad problemami metodologicznymi zarządzania nie mają zbyt bogatej historii, co jak się wydaje, wynika z wcześniej dominujących stanowisk, że nauki społeczne, a w nich ekonomiczne i humanistyczne, są wystarczającą bazą teoretyczną do rozwoju zarządzania. Pierwszym kompleksowym opracowaniem poświęconym w całości tej problematyce była praca pod red. A-Ch. Martineta pt. *Épistémologie et sciences de gestion*, wydana w 1990 roku (Martinet, 1990). Obecnie jednak coraz częściej wśród francuskich specjalistów z zakresu zarządzania zaczyna dominować przekonanie o konieczności usamodzielnienia się, a w sumie ukonstytuowania metodologii nauk o zarządzaniu. Metodologii, która co prawda jest związana z metodologią nauk społecznych, ale wymaga specyficznych podejść do obiektów badawczych oraz nowych metod badań.

Spośród ostatnio wydanych publikacji teoretycznych, których odpowiedniki trudno znaleźć na polskim rynku, wymienić można chociażby kolejne wydanie monumentalnej pracy pt. *Méthodes de recherche en management* (Thietart et al., 2007),

której tytuł można przetłumaczyć jako *Metody badań w zarządzaniu*. W tej potężnej pracy (586 stron napisanych drobnym drukiem) przygotowanej przez dwudziestu trzech francuskich naukowców zaprezentowane zostały prawie wszystkie zagadnienia (co nie znaczy, że zawsze wyczerpująco) dotyczące prowadzenia badań w naukach o zarządzaniu. Książkę rozpoczyna rozdział zatytułowany *Podstawy epistemologiczne badań*, w którym autorzy podkreślają m.in. pluralizm paradygmatów i postaw badawczych w nauce o zarządzaniu. Autorzy tego rozdziału zauważają także, że zgodnie z teorią T. Kuhna, nauki o zarządzaniu znajdują się w stadium rewolucji, co znajduje wyraz w toczącej się walce paradygmatów (Perret, Séville, 2007, s. 31). W następnych rozdziałach, zgrupowanych w czterech częściach, przedstawiono problematykę projektowania badań, sposobów ich prowadzenia, analizowania wyników oraz przygotowania sprawozdań. Wśród wielu ciekawych tematów należy szczególną uwagę zwrócić na dwa rozdziały, których odpowiedników brakuje w typowych ujęciach metodologii zarządzania. I tak w rozdziale 14 – napisanym przez J. Angot i E. Josseroand – zaprezentowano problem analizy sieci społecznych (Angot, Josseroand, 2007, s. 413-438), a w rozdziale 16, którego autorem jest M. Cartier, omówiono możliwość wykorzystania metod modelowania w naukach o zarządzaniu (Cartier, 2007, s. 466-491). Monografia ta może być niezwykle przydatna pracownikom naukowym oraz doktorantom. Po ewentualnym przetłumaczeniu na język polski książka mogłaby wypełnić lukę w zakresie literatury metodologicznej w zarządzaniu i zapewne byłaby przydatna także studentom na kierunkach zarządzania oraz ekonomii.

Podobne podejście do tej problematyki znajdziemy w pracy *Méthodologie de la recherche en sciences de gestion* (Gavard et al., 2012), której tytuł w wolnym tłumaczeniu brzmi: *Metodologia badań w naukach o zarządzaniu*. Jej zaletą jest to, że oprócz zaprezentowania poszczególnych elementów procesu badawczego – zgodnie z tytułem uwzględniającego specyfikę zarządzania – przedstawiono ograniczenia poszczególnych metod i podejść. Ponadto autorzy ilustrują swoje tezy i uwagi przykładami z różnych subdyscyplin zarządzania, takich jak: zarządzanie strategiczne, zarządzanie kapitałem ludzkim, marketing czy zarządzanie finansowe. Każdy rozdział wzbogacony jest o zadania dla studentów, które pozwalają lepiej zrozumieć teorię i przenieść ją na poziom zastosowań praktycznych.

W 2012 roku nakładem wydawnictwa Presses des MINES wydana została praca zbiorowa *Les Nouvelle Fondations des sciences de gestion* (David, Hatchuel, Laufer, 2012), której tytuł można przetłumaczyć jako *Nowe podstawy nauk o zarządzaniu*. Treści przedstawione w tej monografii potwierdzają nowatorskie podejście do problematyki zarządzania, zwłaszcza poprzez próbę zintegrowania jej interdyscyplinarności oraz założenie, że zarządzania nie można ograniczać do podejść charakterystycznych dla ekonomii, psychologii czy socjologii. W efekcie praca jest próbą udowodnienia, że zarządzanie ze względu na swoją specyfikę oraz uniwersalność wymaga całkowitego metodologicznego usamodzielnienia się. Autorzy sugerują także konieczność radykalnej zmiany w podejściu do rozumienia

zarządzania, zwłaszcza poprzez koncentrowanie uwagi na działaniach wspólnych, poszerzenie zakresu nauki o zarządzaniu i przededefiniowanie istoty przedsiębiorstwa. W pracy – obok ogólnych problemów czysto epistemologicznych i metodologicznych – przedstawiono w nowym kontekście m.in. problemy legitymizacji i różnorodnego rozumienia organizacji. Omówiono także kwestie zarządzania w warunkach złożoności, problemy podejmowania decyzji, przedstawiono nowe podejście do retoryki w zarządzaniu, a zwłaszcza w marketingu. Należy przy tym zauważyć, że sugerowane w pracy nowe podejście do zarządzania jest przedstawiane na tle dotychczas stosowanych rozwiązań w metodologii zarządzania. Książka ta pozwala lepiej zrozumieć zmiany, jakie dotyczą przedsiębiorstwa działające w warunkach globalizacji i radykalnych innowacji, a także związane z doskonaleniem zarządzania organizacjami publicznymi.

W bieżącym roku nakładem wydawnictwa Magnard-Vuibert została opublikowana szczególnie wartościowa praca *Épistémologie des sciences de gestion* (Martinet, Pesqueux, 2013), której tytuł można przetłumaczyć jako *Epistemologia nauk o zarządzaniu*. Jej autorami są dwaj wybitni francuscy naukowcy z zakresu zarządzania: przywoływany już wcześniej A.Ch. Martinet, emerytowany profesor L'Université Jean-Moulin de Lyon, oraz Y. Pesqueux, profesor tytularny Conservatoire National des Arts et Métiers w Paryżu. Jest to praca, w której przedstawiono krytyczną analizę teoretycznych podstaw nauki o organizacji i zarządzaniu. Jak autorzy podkreślają we wstępie, podejmują tę tematykę w świadomości, że zarządzanie wywiera obecnie – poprzez swoją wszechobecność – poważny wpływ na życie ludzi oraz funkcjonowanie społeczeństw i świata. Z tego powodu proponują zrezygnować z poszukiwań wyłącznie metod zarządzania ukierunkowanych na efektywność, które są przedstawiane bez zajmowania się ich ograniczeniami lub efektami ubocznymi. Sugerują, w tym kontekście, konieczność przyjęcia założeń epistemologicznych i rozwiązań praktycznych, które są oparte na „wartościach”, „etyce” oraz „transparentności”. W konsekwencji powinno to prowadzić do wiedzy mającej na celu poprawę życia ludzi i społeczeństw.

Książka ta z jednej strony pozwala lepiej zrozumieć organizacje i zasady ich funkcjonowania, a z drugiej uświadamia wzajemne związki pomiędzy organizacjami i społeczeństwem, które w dużej mierze kształtowane są poprzez zarządzanie. Monografię rozpoczynają rozdziały prezentujące genezę nauk o zarządzaniu oraz samą naukę o zarządzaniu i organizacjach, jako dyscyplinę, w której krzyżują się (przenikają) różnorodne spojrzenia, problemy i aspekty. Z teoretycznego punktu widzenia szczególnie ciekawy jest rozdział trzeci, w którym autorzy przedstawili podstawy epistemologiczne organizacji. Omawiają w nim zarówno różnorodne, spotykane w nauce o zarządzaniu sposoby rozumienia i definiowania organizacji, jak i takie problemy jak: uogólnienia kontra różnorodność, zakres nauk o zarządzaniu, gnozeologia zarządzania czy powiązania nauki z praktyką. W konkluzji rozdziału sformułowany jest wniosek, że nauki o zarządzaniu są wiele, inter- i transdyscyplinarne. W rozdziałach następnych przedstawiono takie zagadnienia jak: analiza

organizacji jako przedmiotu lub projektu, wykorzystywanie modeli, metafor, obrazów w naukach o zarządzaniu oraz sposoby opisu realnych organizacji. Pracę kończy rozdział: *System „epistemologiczno-praktyczno-etyczny” nauk o zarządzaniu*, w którym znajdziemy sugestie o znaczeniu założeń epistemologicznych dla zrozumienia i kreowania działań praktycznych, które są realizowane w złożonym i permanentnie przekształcającym się świecie. Na końcu książki autorzy stwierdzają, że nauki o organizacji i zarządzaniu wymagają rozwiniętej epistemologii, gdyż to właśnie ona dostarcza kryteriów pozwalających ocenić prawidłowość i trafność prowadzonych badań. W ten sposób jest ona sytuowana w centrum nauk o zarządzaniu rozumianych jako nauki koncepcyjne. Pozwala też na osiągnięcie takich stanów w różnych formach aktywności, które spełniają kryteria: „wiemy, aby działać”, „wiemy, działając”, „działamy, wiedząc”.

Konkludując, stwierdzić należy, że prezentowana powyżej praca w niezwykle twórczy, chociaż być może niekiedy kontrowersyjny sposób rozwija tradycyjne podejścia do podstawowych założeń nauki o zarządzaniu. Wydaje się jednak, że teoria zarządzania znajduje się obecnie na takim etapie rozwoju, który nie tylko pozwala, ale wręcz prowokuje do kreowania niestandardowych koncepcji. Wartość tej publikacji moglibyśmy jednak w pełni poznać, gdyby została ona zauważona na arenie międzynarodowej i gdyby znawcy tematu podjęli polemikę lub rozwinęli niektóre tezy.

Podsumowanie

Francuski rynek profesjonalnej książki z zakresu zarządzania jest bogaty i różnorodny, chociaż ogólnie rzecz ujmując, koncepcje czy po prostu wypowiedzi na temat zarządzania prezentowane w języku francuskim są zdecydowanie niedoceniane, zarówno w Polsce, jak i na świecie. Tymczasem w większości obszarów problematyki zarządzania spotkać można taką sytuację, że szczegółowe problemy, które w Polsce prezentowane są w kilku pozycjach wydawanych w danym roku, we Francji omawiane są w kilkudziesięciu. Wartą odnotowania kwestią jest także różnorodność podejść do problematyki zarządzania, począwszy od prawie komiksowych książeczek adresowanych do młodzieży, poprzez bogatą ofertę poradników menedżerskich, równie bogaty zestaw podręczników, niezwykle liczne opracowania dotyczące nowych zjawisk, aż po teoretyczne rozważania z zakresu metodologii i epistemologii. W tej sytuacji wyrazić należy żal, że niestety ten jakże ważny rynek profesjonalnej książki z zakresu zarządzania jest znany tak nielicznym czytelnikom w Polsce i na świecie. Na koniec można więc zaapelować do wydawnictw, uczelni wyższych, a przede wszystkim dysponentów środków finansowych przeznaczanych na naukę, by dostrzegli potencjał francuskiej myśli z zakresu zarządzania.

USEFULNESS OF FRENCH INSPIRATIONS IN THE THEORY OF CONTEMPORARY MANAGEMENT

Summary: This article is a polemic with the stands which proclaim that everything valuable in the management theory can be found in English-speaking literature. The author tries to prove that, nowadays in this globalized world, the inspirations about developing management science can come from any place of the world. The basic aim of this article is to point out the potential of French thought concerning area of management theory and, what is more, to emphasize its field of methodology and new management conceptions. Presentation of this topic has been followed by the assessment of polish publications about development methodology.

Keywords: management, development, modern conceptions, development methodology, French methodology

LITERATURA

- [1] ADAMKIEWICZ-DRWIŁO H.G., 2008, *Współczesna metodologia nauk ekonomicznych*, Dom Organizatora, Toruń.
- [2] ANGOT J., JOSSEROAND E., 2007, *Analyse des reseaux sociaux*, [w:] R-A. Thietart et al., *Méthodes de recherche en management*, Dunod, Paris.
- [3] BABBIE E., 2003, *Badania społeczne w praktyce*, PWN, Warszawa.
- [4] BARABEL M., MEIER O., 2010, *Manageor. Les meilleurs pratiques du management*, Dunod, Paris.
- [5] CARTIER M., 2007, *Méthodes de simulation*, [w:] R-A. Thietart et al., *Méthodes de recherche en management*, Dunod, Paris.
- [6] CASEAU Y., 2011, *Processus et Entreprise 2.0*, Dunod, Paris.
- [7] CZAKON W. (red.), 2011, *Podstawy metodologii badań w naukach o zarządzaniu*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- [8] DAVID A., HATCHUEL A., LAUFER R. (red.), 2012, *Les Nouvelle Fondations des sciences de gestion. Eléments d'épistemologie de la recherche en management*, Presses des MINES, Paris.
- [9] DUGAGE M.R., 2008, *Organisation 2.0. Le knowledge management nouvelle génération*, Éditions d'Organisation, Paris.
- [10] DWORZECKI Z., NOGALSKI B., 2011, *Przełomy w zarządzaniu. Kontekst strategiczny*, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń.
- [11] FRANKFORT-NACHMIAS F., NACHMIAS D., 2001, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i s-ka, Poznań.
- [12] GAVARD-PERRET M.L., GOTTELAND D., HAON C., JOLIBERT A., 2012, *Méthodologie de la recherche en sciences de gestion: Réussir son mémoire ou sa thèse*, Pearson, Paris.
- [13] GRUDZEWSKI W.M., HEJDUK I. (red.), 2008, *W poszukiwaniu nowych paradygmatów zarządzania*, SGH, Warszawa.
- [14] GRUDZEWSKI W.M., HEJDUK I.K., SANKOWSKA A., WAŃTUCHOWICZ M., 2010, *Sustainability w biznesie, czyli przedsiębiorstwo przyszłości*, Wyd. Poltext, Warszawa.
- [15] HAMEL G., 2012a, *Ce qui compte vraiment*, Grupe Eyrolles, Paris.

- [16] HAMEL G., 2012b, *What Matters Now: How to Win in a World of Relentless Change, Ferocious Competition, and Unstoppable Innovation*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- [17] HAMEL G., BREEN B., 2008, *Zarządzanie jutra*, Wyd. Red Horse, Warszawa.
- [18] JARROSSON B., 2009, *Vers l'économie 2.0*, Groupe Eyrolles, Paris.
- [19] JEMIELNIAK D., (red.), 2012, *Badania jakościowe*, t. 1 i 2, PWN, Warszawa.
- [20] KACZMAREK M., 2013, *Badania jakościowe. Metody i zastosowania*, CeDeWu, Warszawa.
- [21] KOSTERA M., 2010, *Antropologia organizacji. Metodologia badań terenowych*, PWN, Warszawa.
- [22] KOWALCZEWSKI W. (red.), 2008, *Współczesne paradygmaty nauk o zarządzaniu*, Difin, Warszawa.
- [23] KUCIŃSKI K. (red.), 2010, *Metodologia nauk ekonomicznych*, Difin, Warszawa.
- [24] LACHIEWICZ S., NOGALSKI B., 2010, *Osiągnięcia i perspektywy nauk o zarządzaniu*, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- [25] LAURENT F., 2008, *Marketing 2.0. L'Intelligence collective*, M21 Éditions, Paris.
- [26] MARTINET A-CH., (red.), 1990, *Épistémologie et sciences de gestion*, Éditions Economica, Paris.
- [27] MARTINET A-CH., PESQUEUX Y., 2013, *Épistémologie des sciences de gestion*, Vuibert, Paris.
- [28] MARTYNIAK Z., 1989, *Prekursorzy nauki organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa.
- [29] OLLIVIER D., 2012, *Management 2.0. Performance économique et capital humain!*, AFNOR Éditions, Paris.
- [30] PERRET V., SÉVILLE M., 2007, *Fondaments épistémologiques de la recherche*, [w:] R-A. Thietart et al., *Méthodes de recherche en management*, Dunod, Paris 2007.
- [31] SILVERMAN D., 2008, *Prowadzenie badań jakościowych*, PWN, Warszawa 2008.
- [32] SUDOŁ S., 2012, *Nauki o zarządzaniu*, PWE, Warszawa.
- [33] SUŁKOWSKI Ł., 2012, *Epistemologia i metodologia zarządzania*, PWE, Warszawa.
- [34] THIETART R-A. ET AL., 2007, *Méthodes de recherche en management*, Dunod, Paris.

Netografia

- www.boutique.afnor.org (dostęp: 5.09.2013 r.)
- www.dunod.com (dostęp: 30.08.2013 r.)
- www.editions-eyrolles.com (dostęp: 4.09.2013 r.)
- www.m21editions.com (dostęp: 4.09.2013 r.)
- www.pearson.fr (dostęp: 31.08.2013 r.)